

VKG keskkonnapäev 2017

Põlevkivitööstuse tahked jäägid: taaskasutusest ladustamiseni

Kristjan Leben, Peeter Paaver,
Päärn Paiste, Eelika Kiil ...

Kalle Kirsimäe

Tartu Ülikool
ÖMI geoloogia osakond

Eesti põlevkivi –

õnn või õnnetus...

ehk mida teha tuhaga?

1 tonn põlevkivi

elektriin

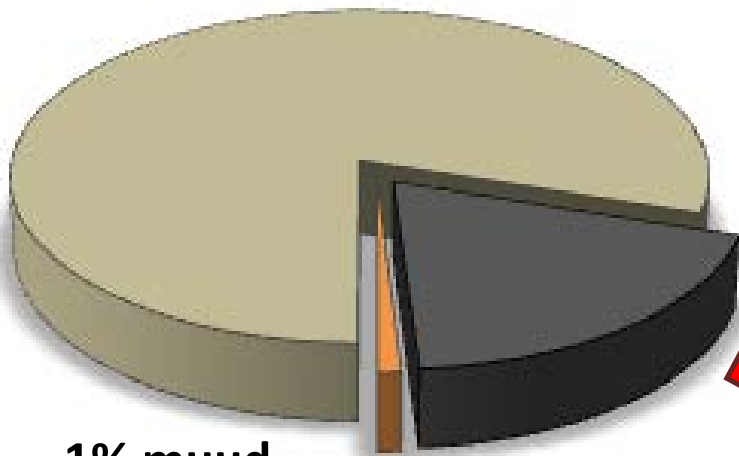
õlitehas

~500 kg
tuhka

kaevandusmahud ca 15-18 Mt põlevkivi aastas

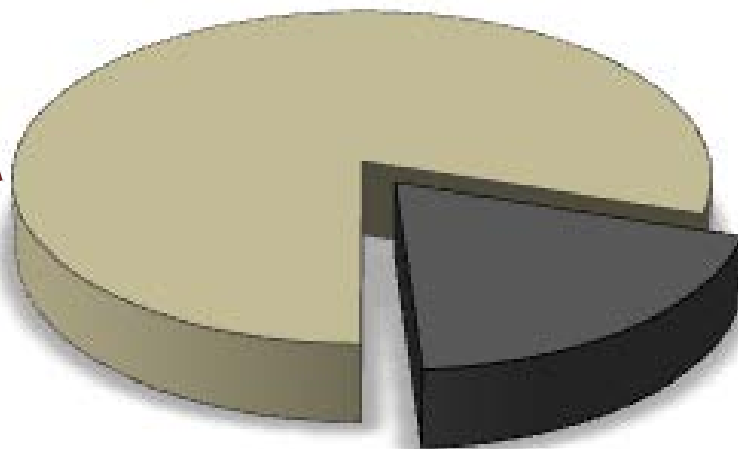
elekter/soojus 80%

1% muud

õli/gaas 19%

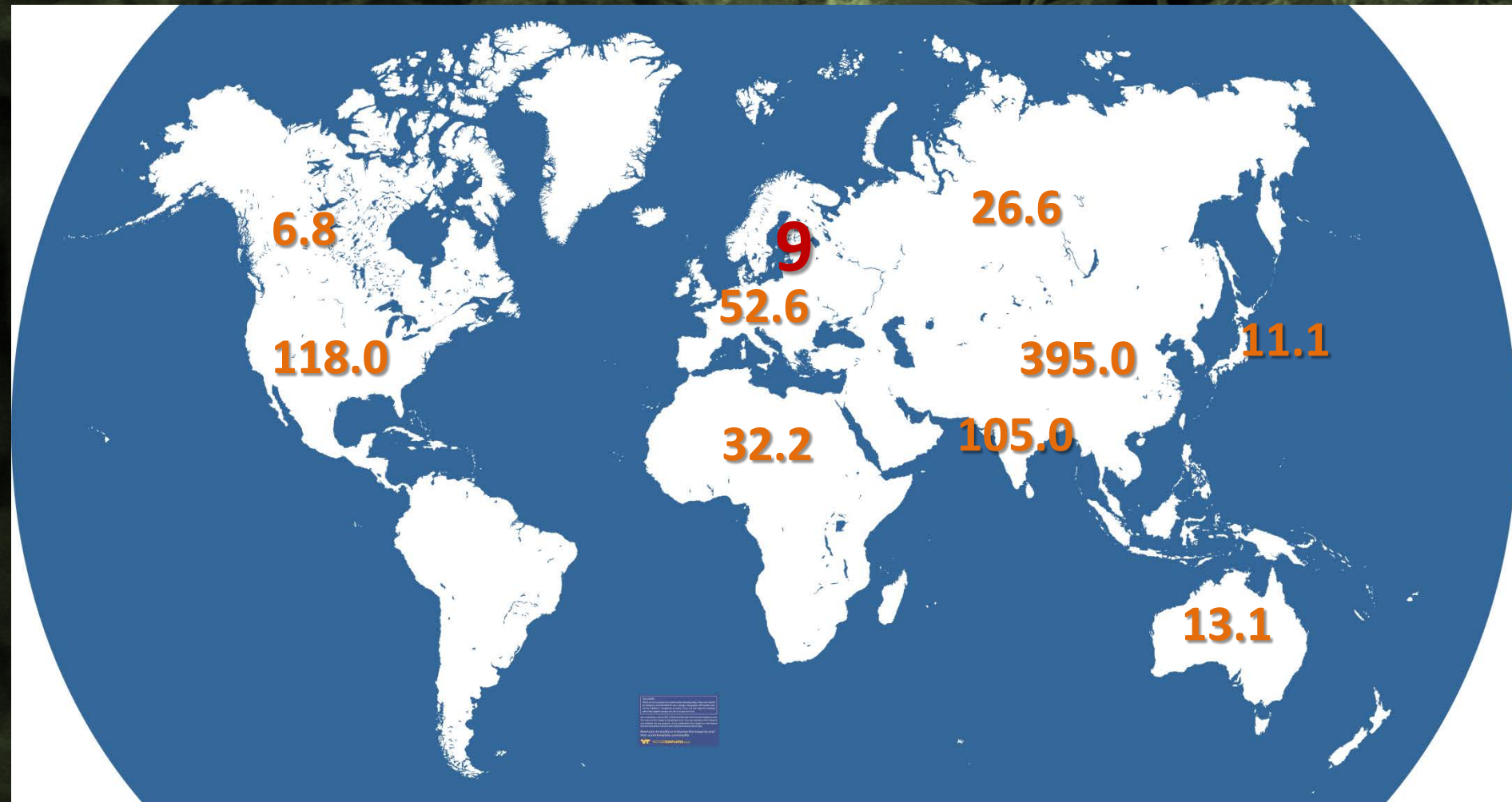
elektrijaamade tuhk 7-8 Mt

õlitööstus (poolkoks/TSK)

1.5 Mt

Põlevkivituhk... palju seda siis ikka

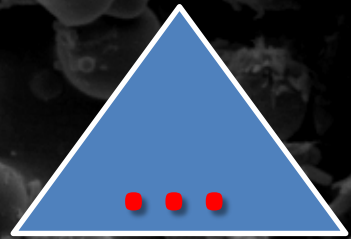

2 µm

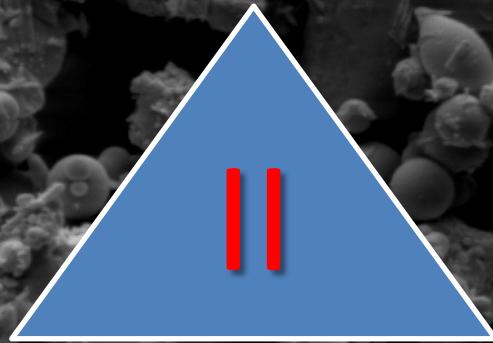
tahked jäätmed (tuhk/FGD) miljonit tonni/aastas

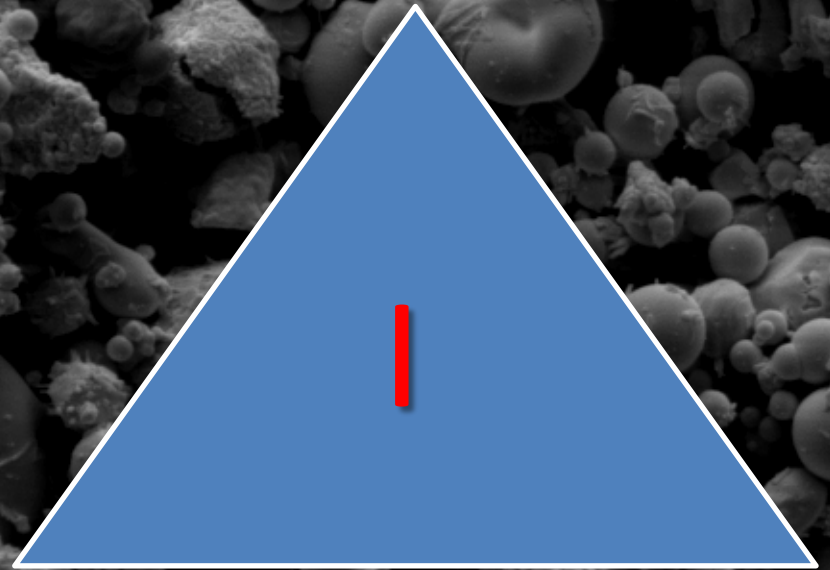
olemegi esimese viie seas!

Jaapan 0.09 / 0.08

Austraalia 0.60 / 0.27

Eesti ~6 / 0.25

tonni aastas
inimese kohta tekkib/kasutatakse

Eesti tuha taaskasutus(võimalused)

lihtne

keeruline

kaevanduste
tagasitäitmine

pinnaste
stabiliseerimine

täitepinnased

teedehitus

reaktiiv/passiiv-
barjäärid

põllumajandus

jäätmete
stabiliseerimine

ehitusmaterjalid -
gaasbetoonplokid

betoonsegud

geopolümeerid

metallid

aktiveeritud süsi

adsorbendid

klaas/keramika

tseoliidid

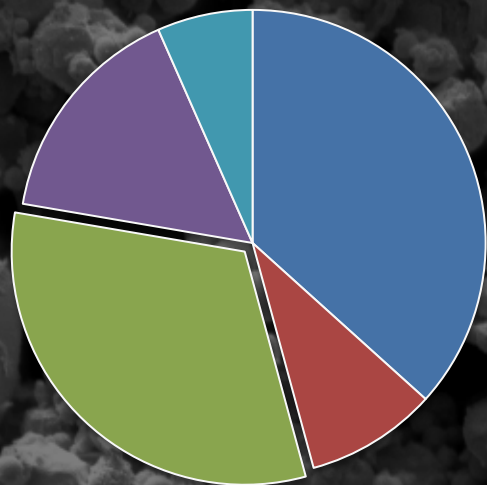
tsemendid

ksenosfäärulid

Eesti põlevkivi(tuha) omapära....

Elektrijaamade tuhavoog

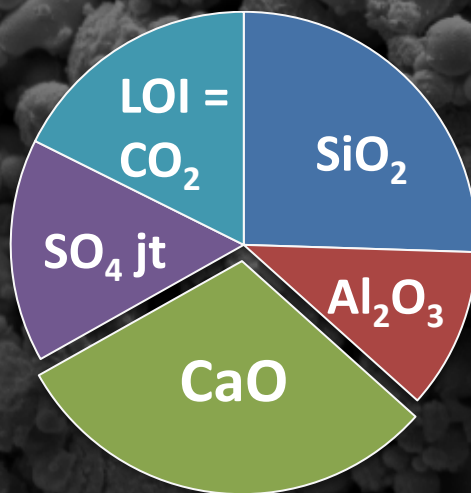

$Al/Si = 0.28$

$SiO_2 + Al_2O_3 = 44-46\%$

CaO 30-40%

Enefit280 TSK

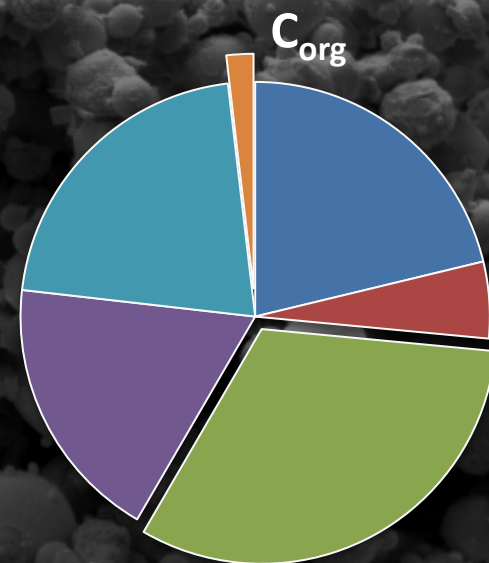

$Al/Si = 0.49$

$SiO_2 + Al_2O_3 = 35-37\%$

CaO ~30-32%

Petroter TSK

$Al/Si = 0.28$

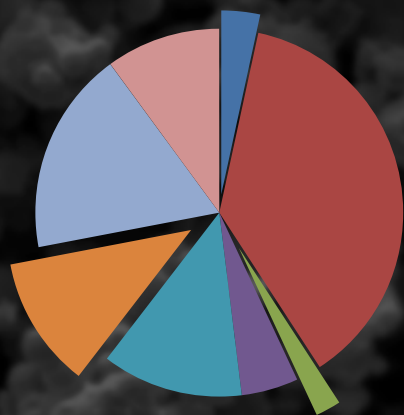
$SiO_2 + Al_2O_3 = 25-30\%$

CaO 32-37%

Eesti põlevkivi(tuha) omapära....

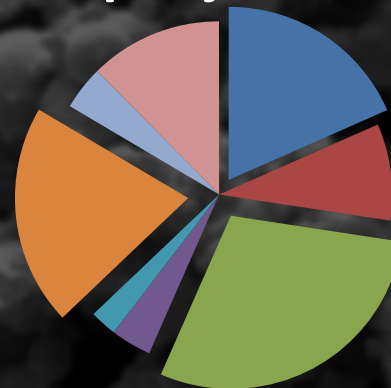
Õlitööstuse TSK

Petroter

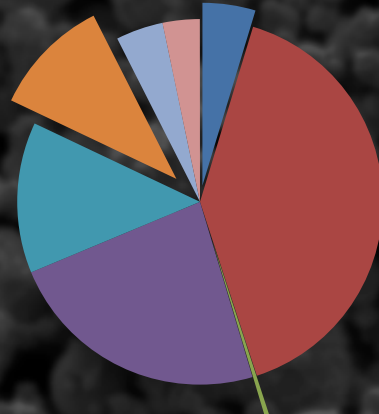

Elektrijaamade KK tuhk

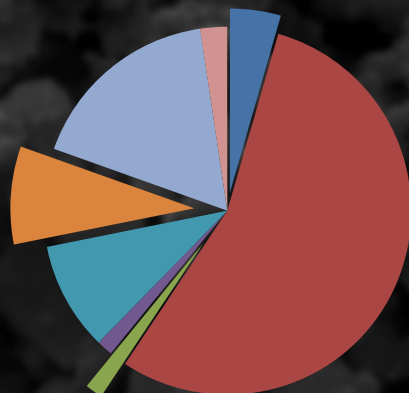
põhjatuhk

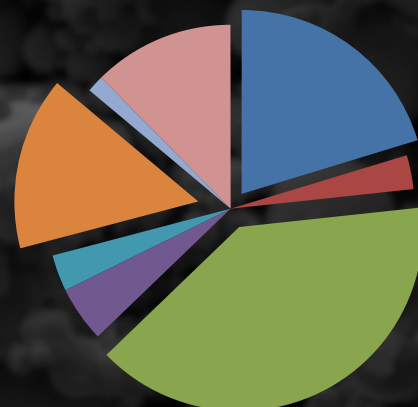
Tuhaplatoo- setted

Enefit280

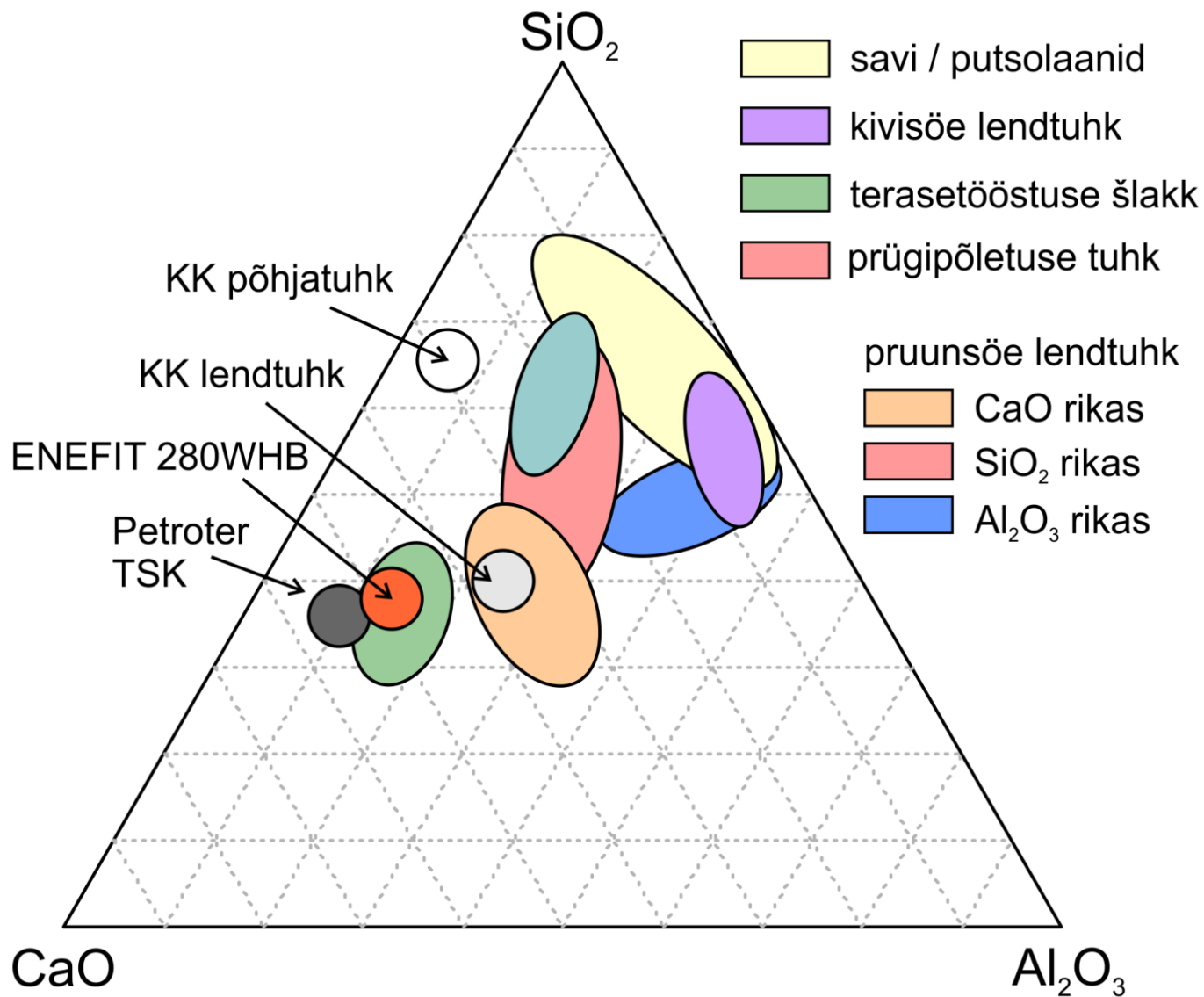
lendtuhk

- C2S β
- karbonaadid
- lubi + Ca(OH)₂
- Sulfaat/Sulfiid
- kvarts
- Ca-silikaadid
- K-Mg silikaadid
- muud

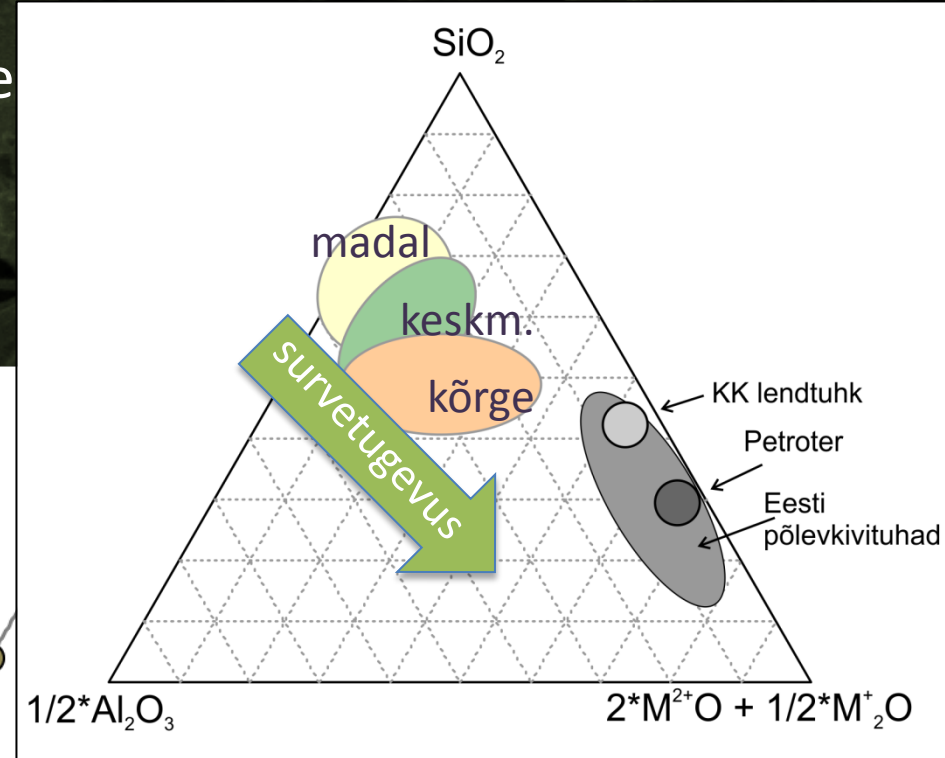
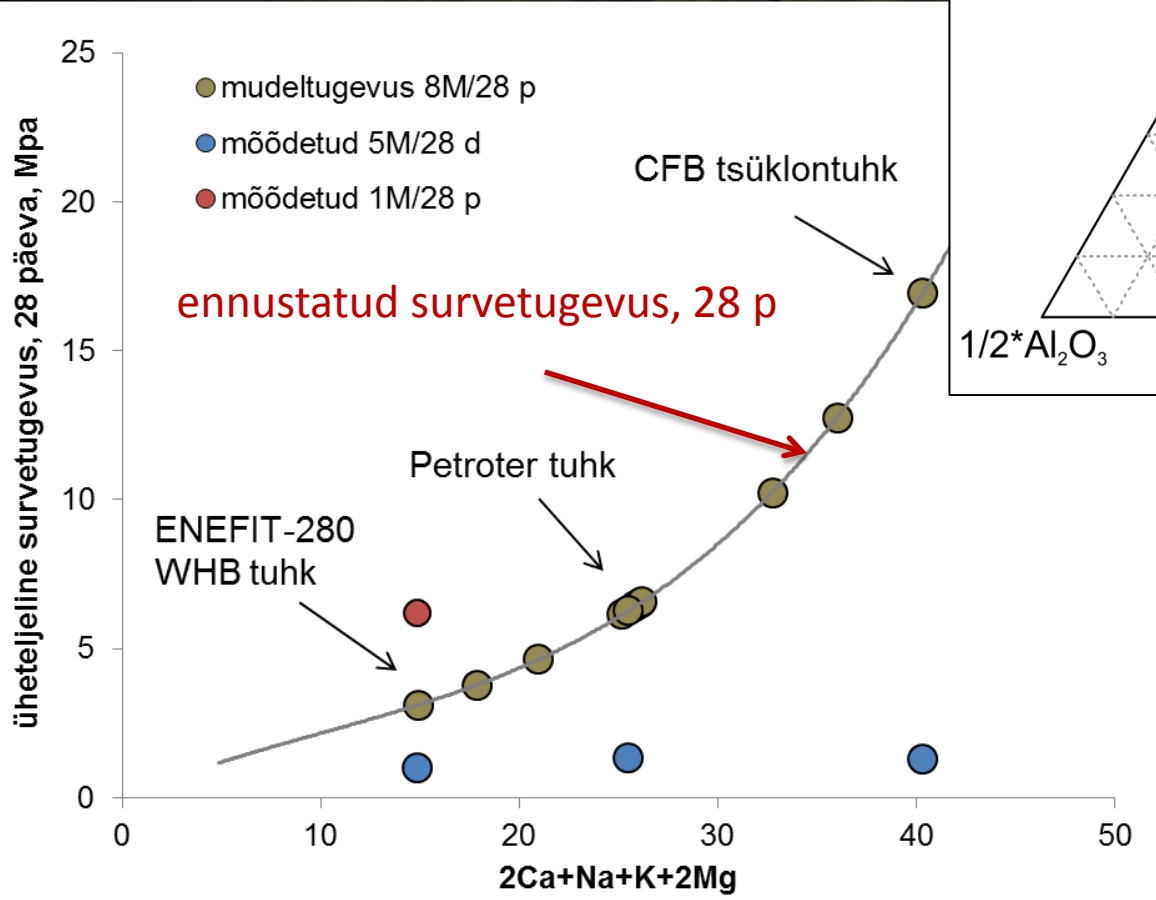

Põlevkivituhkade koostis võrdluses ...

koostis = kasutatavus

... kõrge leelis- ja leelismuldmetallide sisaldus, mis peaks soodustama Al-Si polümeriseerumist tuhkade leelisaktivatsioonil

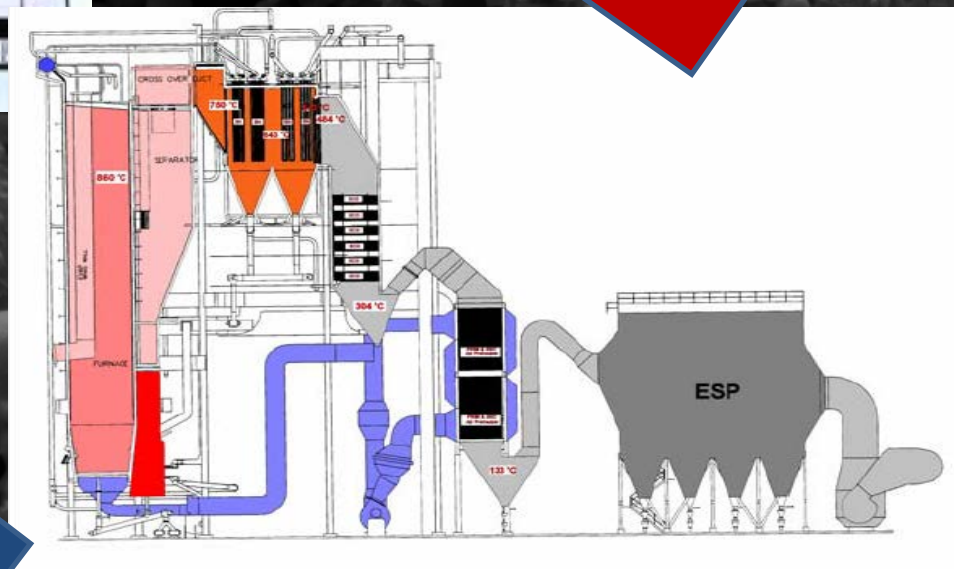
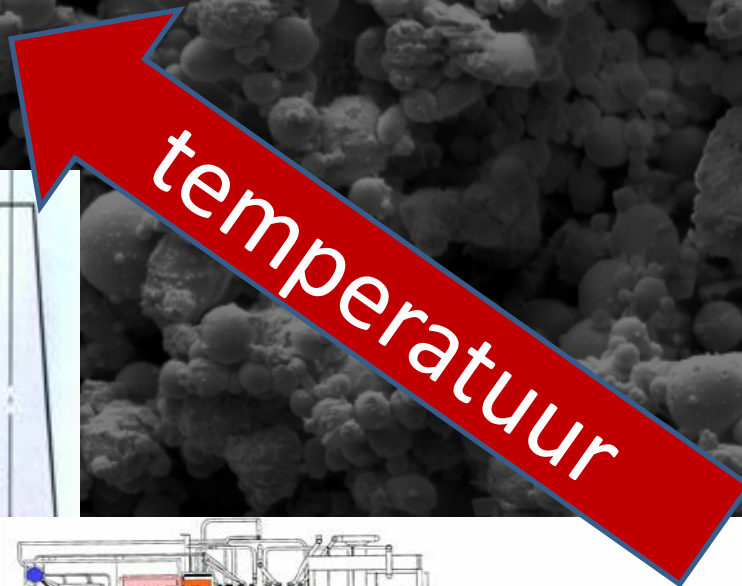
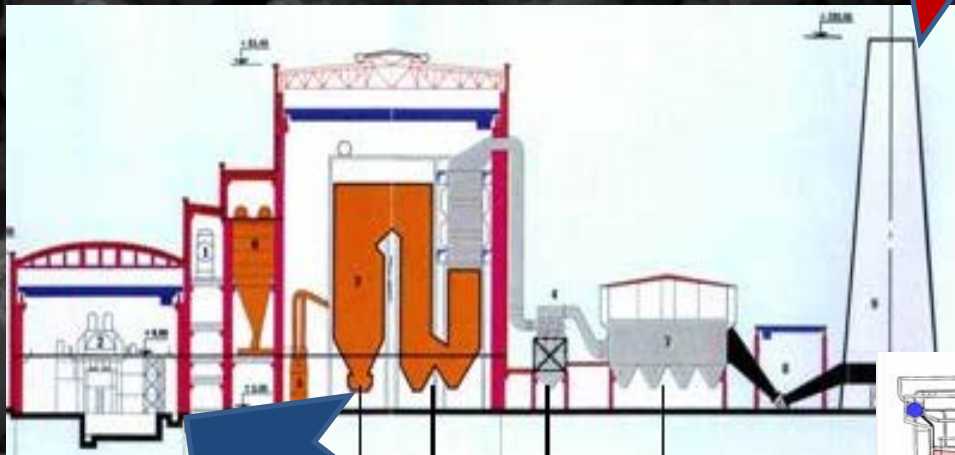

... ennustatud survetugevused on ülehinnatud, sest tuhkades ei ole lahustuvaid Al/Si ühendeid, et seda leelis-potentsiaali realiseerida!

Põlevkivituhkade omadused... muutustes

TP 1250-1400 °C

KK/TSK (<) 720-800 °C

Eesti tuha taaskasutuse perspektiiv

lihtne

keeruline

kaevanduste tagasitaitmine

põllumajandus

metallid

pinnaste stabiliseerimine

jäätmete stabiliseerimine

aktiveeritud süsi

täitepinnased

ehitusmaterjalid -
gaasbetoonplokid

adsorbendid

teedehitus

betoonsegud

klaas/keramika

reaktiiv/passiiv-
barjäärid

geopolümeerid

tseoliidid

tsemendid

ksenosfäärulid

„Eesti Tuhatööstus AS ...“

Eesti põlevkivitööstustes tekkiva tuhah
mahud ja omadused ei võimalda (va
tagasitöötamise korral) taaskasutada enam
kui 10-15% tuhamassist

7-9 Mt
tuhka/a

~7.5 Mt
liiva/a

2 μm

tuha (suuremahuline) ladustamine on
paratamatu

... kuidas teha seda
keskkonnasäästlikult ja
-kestlikult ?

mida on vaja tagada tuha ladestamisel?

tuhamassi tsementeerumine

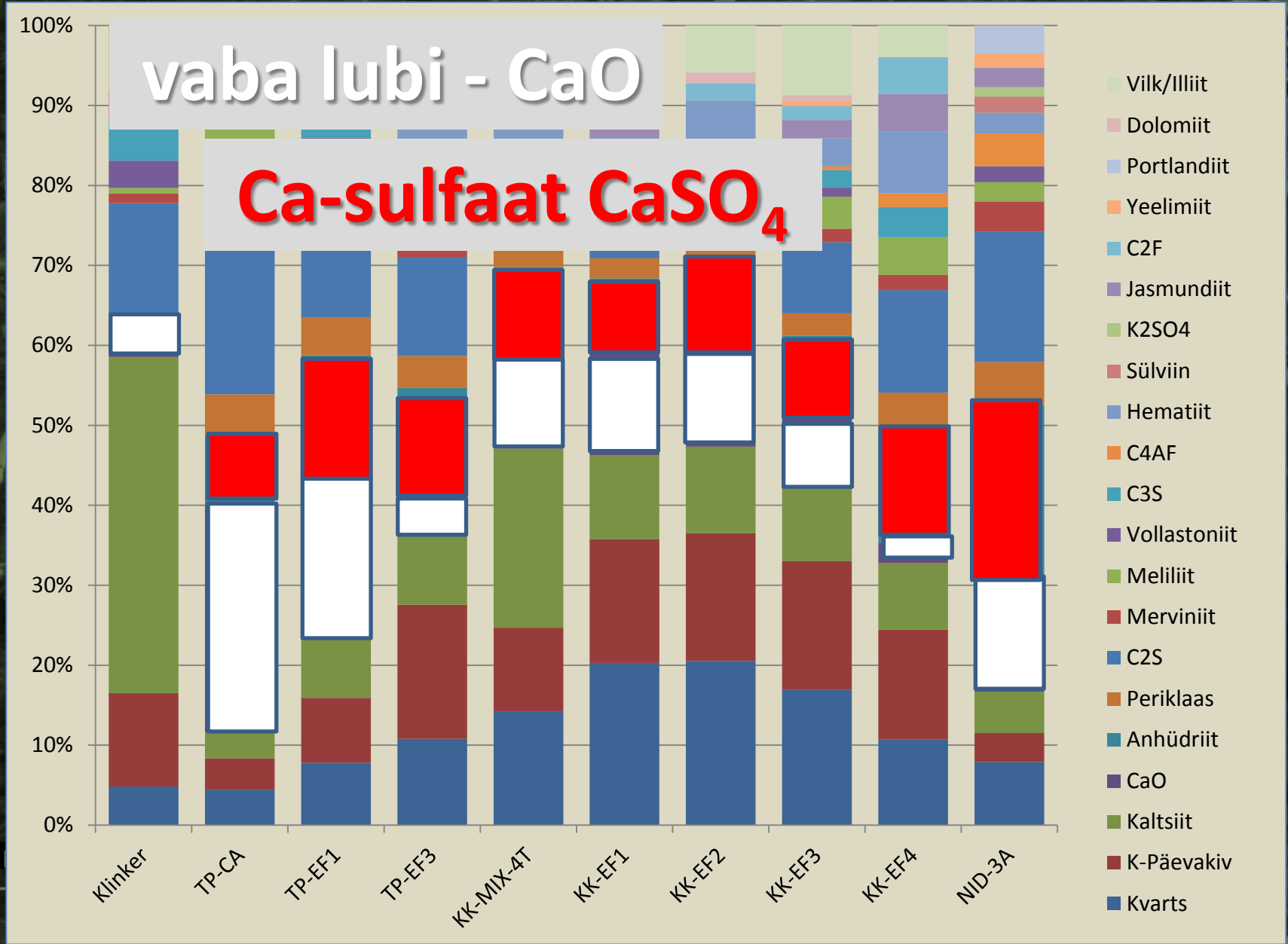
pikaajaline keemiline/mehaaniline stabiilsus

madal veejuhtivus

20 μm^*

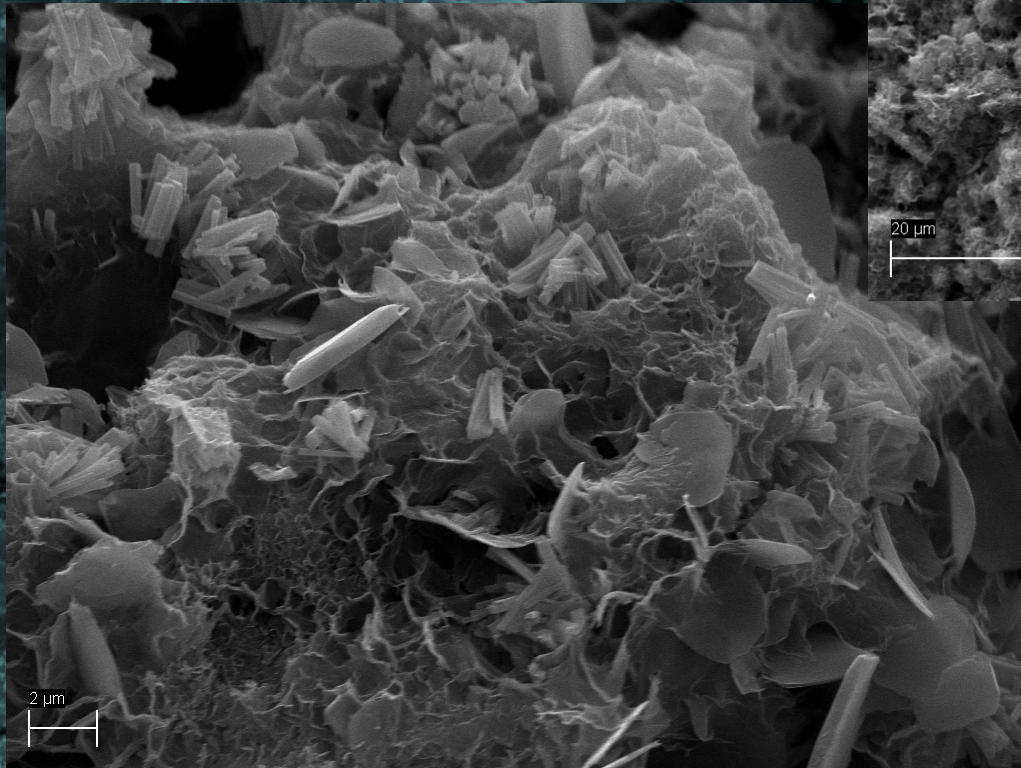
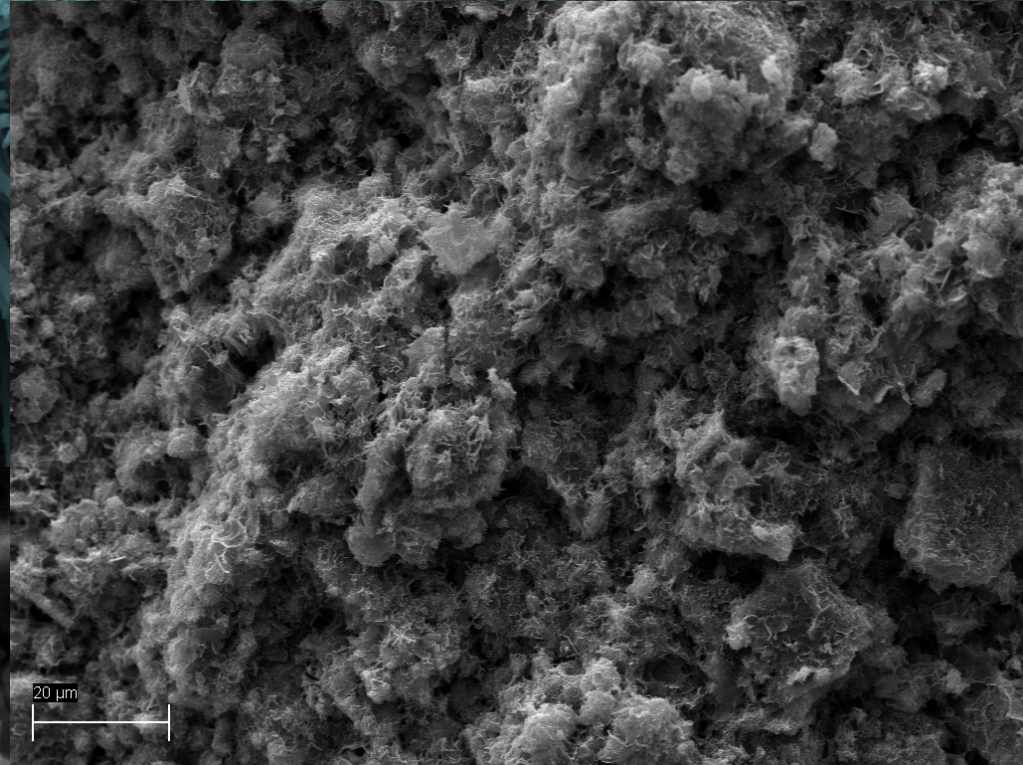
Eesti põlevkivituhk... hüdrauline lubi(mört)

esmased tsementeerumisreaktsioonid...

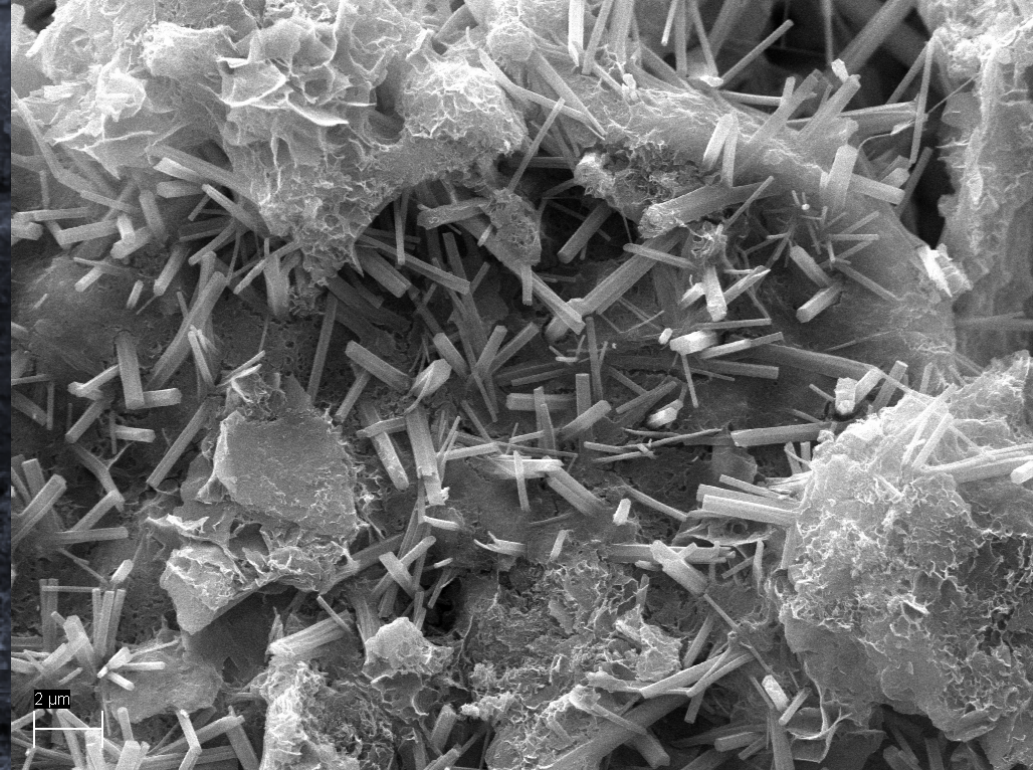
portlandiit/kaltsiit

esmased tsementeerumisreaktsioonid...

ettringiit

... aga kuidas ladestada nii, et kõik see
teooria töötaks?

?

3 μm^*

